

การประเมินผลตลาดน้ำคลองแห

Evaluation of Khlong Hae Floating Market

กฤตภาส บินสุระหา¹

ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ²

บทคัดย่อ

รายงานฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของเทศบาลเมืองคลองแหในการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงตลาดน้ำคลองแห โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 40 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยว พ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแห แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การก่อตั้งตลาดน้ำคลองแหให้เป็นที่รู้จักทั่วไปเกิดขึ้นจากแนวความคิดนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นในการนำวิถีชีวิตของชุมชนมาสร้างรายได้ อาชีพ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จากการดำเนินงานผลปรากฏว่าประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่ม มีอาชีพ แต่สิ่งที่จะต้องดำเนินการพัฒนาปรับปรุงคือด้านความสะอาด สถานที่ สุขอนามัย เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนควรนำวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง

Abstract

This research had the objectives to evaluate the Khlong Hae Floating Market in Had Yai District of Songkhla Province under the management of the Khlong Hae Tambon Municipality, and to apply the findings to improving the floating market. Data were collected from in-depth interviews with 40 key informants including market tourists and merchants. The establishment of the Khlong Hae Floating Market was the idea and policy of the local administrators to generate community income from the local occupational activity while preserving the natural resources and the environment. This effort resulted in increased revenue for the community. However, there needs to be more attention to sanitation and hygiene for sustainable tourism.

คำสำคัญ: การประเมินผลตลาดน้ำคลองแห

Keyword: Evaluation of Klong Hae Floating Market

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

การประเมินผลโครงการมีความสำคัญต่อการบริหารงานขององค์กร เนื่องจากผู้บริหารต้องการข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริหารงานตามแผนหรือโครงการที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่อย่างไร ควรปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกโครงการนั้น ๆ ขององค์กร ถ้าหากองค์กรใดไม่มีการประเมินผลโครงการหรือมีแต่การประเมินผลโครงการนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในการดำเนินงานของโครงการนั้น ๆ ก็จะทำให้การดำเนินงานตามแผนงานโครงการนั้นไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ขององค์กรและสิ้นเปลืองการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานโดยเปล่าประโยชน์

เทศบาลเมืองคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นเทศบาลที่ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีตำนานประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและชุมชนที่ยาวนาน มีวัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมร่วมกัน พี่น้องไทยพุทธและมุสลิมก็รักใคร่กลมเกลียวอยู่กันมาเปรียบเสมือนพี่น้องในครอบครัวน้ำคลองอุตะเถา เมืองหาดใหญ่ จรดทะเลสาบสงขลา มีวัฒนธรรมประเพณีอันหลากหลาย เป็นเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีทางน้ำ เช่น การแข่งเรือ เพลงเรือ มิมโนราห์โรงครู และวัฒนธรรมมุสลิม มัสยิดต่างๆ รวมถึงมัสยิดกลาง ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น จึงได้มีการดำเนินการจัดทำโครงการตลาดน้ำคลองแหขึ้นเพื่อเป็นตลาดน้ำเชิงวัฒนธรรมแห่งแรก และแห่งเดียวของภาคใต้ ผสมผสานระหว่างตลาดที่จำหน่ายสินค้าในเรือ และตลาดโบราณจำหน่ายสินค้าบนบก มีบรรยากาศที่น่าประทับใจ และยังสามารถเลือกซื้อสินค้า ทั้งอาหารคาวหวาน พืชผักผลไม้ เสื้อผ้า รวมถึงราคาสินค้ามีราคาถูก การบริหารจัดการอยู่ภายในเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ดังนั้นเพื่อให้ ตลาดน้ำคลองแห เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดสงขลา ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกระดับ มีการจัดการที่เป็นระบบ และเติบโตอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงต้องการประเมินผลการดำเนินงานตลาดน้ำคลองแหเพื่อนำข้อมูลได้มาปรับปรุงและวางแผนพัฒนาตลาดน้ำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในพื้นที่ รวมถึงการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อประเมินผลโครงการตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการศึกษา

การดำเนินงานตามโครงการตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลเมืองคลองแห

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการประเมินผลโครงการตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดการประเมินผลโครงการใน 3 รูปแบบ (วัฒนา และสุริยา, 2545) ได้แก่

1) การประเมินผลกระบวนการ (Process Evaluation) เน้นการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของโครงการโดยศึกษากระบวนการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อให้เกิดผลผลิตของโครงการ รูปแบบนี้ต่างจากการติดตามผลการปฏิบัติงานตามโครงการ (Monitoring) โดยแง่ของการติดตามโครงการเป็นการศึกษากระบวนการนำทรัพยากรของโครงการมาดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อให้เกิดผลผลิตของโครงการ

สรุปการประเมินกระบวนการจำเป็นการศึกษารายละเอียดทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนผลผลิตของโครงการ โดยมีการกำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ตัดสินคุณค่าความเหมาะสมมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ภายในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อให้เกิดผลผลิตของโครงการ

2) การประเมินผลที่ได้รับของโครงการเน้นการวิเคราะห์ประสิทธิผล (Effectiveness) ของโครงการ โดยศึกษาว่าผลงานของโครงการ สามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้หรือไม่เพียงใด รูปแบบนี้ต่างจากการประเมินผลระหว่างโครงการ (On-going Evaluation) ในแง่ของโครงการได้หรือไม่เพียงใด ทำให้ไม่จำเป็นเช่นนั้น กล่าวคืออะไรเป็นปัจจัยภายนอกและภายในที่มีประสิทธิผลต่อผลที่ได้รับของโครงการ

3) การประเมินผลกระทบของโครงการ (Impact Evaluation) การประเมินผลกระทบของโครงการ เน้นการวิเคราะห์ผลที่ได้รับต่อเนื่องจากประสิทธิผลของโครงการ โดยศึกษาว่าผลที่ได้รับบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการสามารถเป็นส่วนหนึ่งจะไปช่วยสนับสนุนการบรรลุวัตถุประสงค์การพัฒนาได้หรือไม่เพียงใด การประเมินผลกระทบของโครงการแต่เดิมเป็นการประเมินผลกระทบของโครงการ หลังจากจัดทำโครงการแต่ในระยะหลังการวางแผนพัฒนาเริ่มให้ความสนใจต่อการประเมินผลกระทบของโครงการค่อนข้างมาก ทั้งการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลกระทบทางสังคม

จากการศึกษาแนวคิดการประเมินผลโครงการ มีผู้วิจัยหลายท่านนำแนวคิดประเมินผลโครงการไปใช้ในการประเมินผลโครงการเพื่อพัฒนาองค์กร เช่นงานวิจัยของ ภาษิต (2539) ได้ทำการศึกษา การประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชน: กรณีโครงการพัฒนาเด็กและครอบครัวในชนบท องค์การ อีโกด ซอง ฟรองเทียร์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการบรรลุผลสำเร็จของการดำเนินงานของโครงการฯ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและครอบครัว ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเด็กและชุมชน และด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา ได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้านการให้การศึกษาผู้ปกครองในการเลี้ยงดูและการพัฒนาเด็กที่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ การประเมินจากข้อคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่ดำเนินงาน ปรากฏว่าชาวบ้านมีความพึงพอใจในการดำเนินงาน เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนชาวบ้านในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวพร้อมทั้งได้มีความรู้จากโครงการฯ และงานวิจัยของธัญญาญจน์ (2547) ได้ทำการศึกษาการประเมินผลโครงการถนนคนเดินจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ที่มาเที่ยวชมงานถนนคนเดิน ผู้ขายสินค้าและบริการที่มาตั้งร้านเฉพาะกิจในงาน และผู้ขายสินค้าและบริการที่ตั้งร้านถาวรบริเวณงาน มีความพึงพอใจในโครงการถนนคนเดิน ผู้ขายสินค้าและบริการที่มาตั้งร้านเฉพาะกิจในงานมีรายได้เฉลี่ยและกำไรสุทธิจากการขายสินค้าและบริการในงานถนนคนเดินเพิ่มขึ้น ปัญหาอุปสรรคที่ควรได้รับการแก้ไข คือ ความมีจิตวิญญาณของผู้ให้บริการของพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ จัดให้มีระบบขนส่งมวลชนให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน การขาด

พื้นที่สำหรับจอดรถ และยังขาดระบบการดูแลพาหนะของนักท่องเที่ยว มีถังขยะรองรับขยะจากนักท่องเที่ยวและผู้ขายสินค้าและบริการไม่เพียงพอสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวและผู้ขายสินค้าและบริการ เช่น ปัญหาแสงสว่างของไฟฟ้าบางจุดไม่เพียงพอ ปัญหาน้ำดื่ม น้ำใช้ ไม่มีการจัดเตรียมให้หรือมีแต่ไม่เพียงพอและโทรศัพท์สาธารณะ ที่มีอยู่ในบริเวณงานไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ขายสินค้าและบริการ นอกจากนี้ในบริเวณงานถนนคนเดินยังมีการขับขี้อักรยาน/จักรยานยนต์ อีกทั้งยังไม่มียุทธศาสตร์การรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเพื่อประเมินผลโครงการตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาตลาดน้ำคลองแห โดยได้ศึกษาตามแนวคิดการประเมินผลโครงการ จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 80 คน ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว ผู้ขายสินค้าในตลาดน้ำคลองแห และคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำคลองแห โดยใช้เครื่องมือแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บรวบรวมในรูปแบบบันทึกบันทึกการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้ทำการวิเคราะห์ จัดแยกหมวดหมู่ สรุปผล ข้อเสนอแนะ และนำเสนอการวิจัยในรูปแบบพรรณนาความ (Descriptive)

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลโครงการตลาดน้ำคลองแห ไว้ดังนี้

- 1) กำหนดเป้าหมายของการศึกษา เพื่อศึกษาประวิติความเป็นมาของตลาดน้ำคลองแห เพื่อประเมินผลตลาดน้ำคลองแห และแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำคลองแห
- 2) ประเมินผลตลาดน้ำคลองแห โดยศึกษาว่าผลการดำเนินงานของตลาดน้ำคลองแหก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาวคลองแหอย่างไร
- 3) การพัฒนาระบบ เป็นการศึกษาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองแห
- 4) หาวิธีการในการปรับปรุง เป็นการศึกษาว่ามีวิธีการในการปรับปรุงกระบวนการพัฒนาตลาดน้ำคลองแหอย่างไรที่ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพของชาวคลองแหตลอดไป

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการประเมินผลตลาดน้ำคลองแหเพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาตลาดน้ำคลองแห นั้นสามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาได้ดังนี้

ความเป็นมาตลาดน้ำคลองแห เกิดขึ้นจากแนวความคิดนโยบายการบริหารงานของผู้บริหารเทศบาลเมืองคลองแห คือนายอภิชาติ สังขชาติ นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห ในการส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่โดยการนำวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมาสร้างอาชีพให้ท้องถิ่นร่วมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เป็นตลาดน้ำคลองแห โดยมีวิสัยทัศน์ให้เป็นตลาดน้ำคลองแหจะเป็นศูนย์รวมของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่สืบต่อไป ระยะแรกเปิดดำเนินงานเฉพาะกิจในช่วงเทศกาล จำหน่ายสินค้าทางน้ำ ต่อมาจึงเปิดดำเนินการในทุกเย็นวันศุกร์ - วันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 14.00 - 21.00 น. ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงโดยเน้นรูปแบบเป็นตลาดโบราณ จัดแบ่งพื้นที่ค้าขายให้มีความเป็นระเบียบสวยงาม แบ่งเป็นซุ้มจำหน่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ

จากการดำเนินงานเปิดตลาดน้ำคลองแหตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบันปรากฏว่ามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดนครราชสีมา ชะลา ปัตตานี สงขลา พัทลุง สตูล ตรัง กระบี่ บางส่วนจากมาเลเซีย เหตุผลในการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประทับใจในบรรยากาศของตลาดน้ำ วัสดุที่ใช้จากธรรมชาติในการบรรจุสินค้า ราคาไม่แพง การเดินทางสะดวกสบาย มีแผ่นป้ายบอกทางเข้าตลาดอย่างเด่นชัด กิจกรรมส่วนใหญ่ คือ การรับประทานอาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำ และเดินเที่ยวชมบรรยากาศของตลาดน้ำเพื่อซื้อสินค้าพื้นบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลกระทบที่ได้จากการดำเนินงานเปิดตลาดน้ำคลองแห ปรากฏว่า ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมเฉลี่ยคนละ 4,000 บาทต่อวัน มีการสร้างงานสร้างอาชีพ เพิ่มขึ้นแต่ยังขาดการดำเนินงานด้านความสะอาดของบริเวณตลาดน้ำคลองแห ด้านสุขอนามัยในการขายสินค้าและบริการ ด้านทัศนียภาพความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำคลองแหยังไม่มีปรับปรุง

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาการประเมินผลตลาดน้ำคลองแห สามารถสรุปผลและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้ ความเป็นมาตลาดน้ำคลองแห เกิดขึ้นจากแนวความคิดนโยบายการบริหารงานของผู้นำในท้องถิ่นในการนำวิถีชีวิตของชุมชนมาสร้างรายได้ สร้างอาชีพ รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่นให้คงอยู่ จากการดำเนินงานตั้งแต่เปิดตลาดน้ำคลองแหจนถึงปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างอาชีพให้แก่ชุมชน แต่ยังขาดการบริหารจัดการด้านความสะอาดของบริเวณตลาดน้ำคลองแห ด้านสุขอนามัยในการขายสินค้าและบริการ ด้านทัศนียภาพ ความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำคลองแหยังไม่มีการปรับปรุง ถึงแม้ในปัจจุบันเทศบาลเมืองคลองแหจะมีการดำเนินงานปรับปรุง แต่เป็นการปรับปรุงในด้านของโครงสร้างบริเวณสถานที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเท่านั้น ถ้าจะทำให้ตลาดน้ำคลองแหเป็นศูนย์รวมของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เทศบาลเมืองคลองแหควรจะมีการปรับปรุงในด้านดังกล่าวด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปผลการศึกษาการประเมินผลตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อให้ตลาดน้ำคลองแหมีการพัฒนาและปรับปรุงผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำให้มีความยั่งยืนและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้นในการบริหารจัดการของเทศบาลเมืองคลองแหควรมีการกำหนดเป็นนโยบายวางแผนพัฒนาในระยะยาว พร้อมการทำความเข้าใจเงื่อนไขต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาโดยใช้วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีใช้ในการดำเนินการพัฒนา พร้อมส่งเสริมความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแหให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้ตลาดน้ำคลองแหมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงตลาดน้ำคลองแห

เอกสารอ้างอิง

- ธัญกาญจน์ วัฒนานนท์. (2547). การประเมินผลโครงการถนนคนเดิน จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภานิต ผลเจริญ. (2539). การประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชน : กรณีโครงการพัฒนาเด็ก และครอบครัวในชนบท องค์การ อีกอล ของ ฟรอนเทียร์ จังหวัดบุรีรัมย์. โครงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์. (2545). การประเมินผลโครงการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.